

Anders denken en anders doen

Eindrapport fase 1 project 'Samenhang Jeugdhulp en Onderwijs Midden-Limburg'

December 2024
Versie 2.3 - definitief

Samenvatting in de vorm van te nemen besluiten

De 7 Midden-Limburgse gemeenten¹ zijn in mei 2024 gestart met het project ‘Samenhang Jeugdhulp Onderwijs’. De insteek is om onderwijs en jeugdhulp verder met elkaar te verbinden. Fase 1 van dit project heeft geresulteerd in deze notitie, waarin de visie en de samenwerkingsagenda staan beschreven. In deze samenvatting is de belangrijkste inhoud van het document kernachtig verwoord in de vorm van besluiten die bestuurders van betrokken partners dienen te nemen.

Besluit 1

Kennismaken van de geschetste context en de aanleiding van het project: samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp versterken om de tendens van toenemende vraag naar jeugdhulp te keren.

Besluit 2

- a. Instemmen met de visie: Samen met ouders als eerstverantwoordelijken ervoor zorgen dat alle kinderen en jongeren in onze regio gezond en veilig kunnen opgroeien en dat ze optimale kansen krijgen hun talenten te ontwikkelen, zo thuisnabij mogelijk en met een breder begrip van wat normale gedragingen en ontwikkelingen zijn in het proces van opgroeien en opvoeden.
- b. Instemmen met de hierbij te hanteren leidende principes:
 1. Samenwerken als partners op basis van vertrouwen en gelijkwaardigheid
 2. Werken vanuit een breder begrip van wat normaal is
 3. Het realiseren van doorgaande ontwikkelingslijnen
 4. Geen gelijke aanpak in ongelijke situaties
 5. Verminderen en vereenvoudigen van de uitvoeringsregels
 6. Samenwerken met ouders² als eerstverantwoordelijke partners en ervaringsdeskundigen
 7. Opereren binnen de grenzen van wat haalbaar en betaalbaar is

Besluit 3

Instemmen met de samenwerkingsagenda en de daarin genoemde acties:

- a. Voorwaarden creëren voor goede samenwerking:
 1. Duidelijkheid over ieders taak, rolopvatting en werkcultuur zodat verdragende discussies over eigen en gezamenlijke verantwoordelijkheden en over bekostiging niet optreden en er gezamenlijk gewerkt wordt aan perspectiefrijke ondersteuning voor jeugdigen.
 2. Niet over maar mét elkaar praten om onjuiste beeldvorming te voorkomen en om goede relaties op te bouwen op basis van onderling begrip en vertrouwen.
- b. Samen werken aan regionale speerpunten:
 1. Gezamenlijk de pedagogische basis versterken in de thuissituatie, in de wijk en ook op school en de kinderopvang, zodat de bandbreedte wat normaal geacht wordt breder wordt, er preventiever gewerkt wordt en steeds minder inzet van jeugdhulp nodig is.
Hierbij is voor de partners helder (1) hoe onderwijs en KOV werken aan het versterken van de basisondersteuning, (2) welke partners betrokken worden bij het realiseren van een laagdrempelige ondersteuning bij eenvoudige opvoed- en opgroevragen, (3) op welke manier de samenwerking op locatie verder wordt vormgegeven, inclusief financiering en (4) hoe deze ontwikkeling goed verbonden kan worden met initiatieven in de leefomgeving die óók bijdragen aan het versterken van de pedagogische basis.
 2. Als naast de ondersteuning van de KOV/het onderwijs aanvullende ondersteuning vanuit jeugdhulp nodig wordt geacht is deze (1) op een doeltreffende, haalbare en betaalbare manier verbonden met de ondersteuningsstructuur van de scholen, (2) is ieders rol bij het proces van indiceren verduidelijkt en (3) zijn afspraken gemaakt over het samenwerken vanuit

¹ Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw, Nederweert, Roermond, Roerdalen, Weert

² Waar ouders staat, kan ook voogden, pleegouders en verzorgers worden gelezen.

- één visie en één plan met voldoende ruimte en bevoegdheden voor professionals om besluiten te nemen over de benodigde ondersteuning.
3. Er is gezamenlijk onderzocht of, waar en wanneer OSK (ondersteuning op school en kinderopvang) nodig en passend is. En als bij de samenwerkingspartners consensus is dat OSK nodig is, zijn afspraken gemaakt over de aard, omvang en duur van de ondersteuning en over de expertise die nodig is om deze ondersteuning kwalitatief goed uit te voeren. Daarnaast is gezamenlijk onderzocht of OSK collectief gearrangeerd en gefinancierd wordt en is hierin een besluit genomen.
 4. Scholen en samenwerkingsverbanden realiseren waar nodig met ketenpartners een breder onderwijsaanbod zodat minder kinderen uitvallen. Voor alle kinderen die geen onderwijs (meer) volgen maar wel leer- of kwalificatieplichtig zijn een integraal programma opstellen samen met school, gemeente, zorgpartners en thuissituatie, waarbij terugkeer naar onderwijs het uitgangspunt is en waarbij duidelijke afspraken worden gemaakt over de bekostiging.
 5. Er is een goede doorgaande lijn vanuit de ontwikkelgroepen (specialistische dagbesteding voor het jonge kind) naar het primair onderwijs.
 6. Een plan van aanpak opstellen om de overgang van 18- naar 18+ soepel te laten verlopen en samen met alle betrokken partners afspraken maken over ieders inzet bij de uitvoering en de bekostiging.

Besluit 4

- a. Besluiten tot voortzetting van het samenwerkingsproject “Samenhang Jeugdhulp en Onderwijs Midden-Limburg” en overgaan tot uitvoering van de 2de fase onder gezamenlijke inhoudelijke en financiële verantwoordelijkheid:
 1. De samenwerkingsagenda wordt vertaald naar een uitvoeringsplan met duidelijke doelen, rollen en verantwoordelijkheden van partijen (1e halfjaar 2025).
 2. Het uitvoeringsplan wordt in de praktijk gebracht en daadwerkelijk uitgevoerd. De uitvoering wordt gemonitord en waar nodig bijgesteld volgens de Plan-Do-Check-Act cyclus (2025/2026).
- b. Kennisnemen van de schets van een uitvoeringsstructuur en de zaken die van belang zijn bij de verdere uitvoering in fase 2:
 1. Zet geen nieuwe overlegstructuur op maar maak gebruik van de bestaande overleggen. Integreer de samenwerkingsagenda in de agenda van de bestaande overleggen en maak hierbij de voortgang van de uitvoering van de samenwerkingsagenda een vast agendapunt.
 2. De uitwerking van de speerpunten naar concrete uitvoeringsplannen zal gevarieerd gebeuren. Uitgangspunt is dat in iedere lokale situatie het thema wordt opgepakt dat daar het meest urgent wordt geacht, waarmee de meeste affiniteit is en waar mogelijk al aan gewerkt wordt. Als een aan te pakken thema het lokale niveau overstijgt, wordt het subregionaal of regionaal opgepakt. Bij de concrete uitwerking is het van belang dat bij de start helder wordt welke partners betrokken moeten worden om het speerpunt verder te concretiseren.
 3. Zet een gezamenlijk bijscholingsprogramma op met werkateliers waarin medewerkers van onderwijs, gemeenten en jeugdhulp en zo mogelijk ook ouders en jeugdigen de opdracht krijgen om samen actief aan een gezamenlijke taak of opgave te werken met inbreng van ieders eigen verantwoordelijkheden, expertises én belangen.
 4. Zorg voor verdere regionale verbinding door voldoende uitwisseling te organiseren, gezamenlijke scholing te realiseren en een jaarlijkse inspiratiebijeenkomst te houden waar alle samenwerkingsprojecten zich presenteren.
 5. Richt een projectgroep in die de uitwerking en uitvoering van de samenwerkingsagenda verder aanjaagt.
 6. Hanteer een realistisch tijdsplan voor deze ontwikkelingen.
 7. Stel een communicatieplan op zodat bekendheid gegeven wordt aan de verdere samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp en de visie en agenda die daarbij leidend zijn.

1. Context en achtergrond van verdere samenwerking

Een goede start en een goede toekomst. Dat is van belang voor iedere jeugdige. Iedereen draagt daar elke dag aan bij, op zijn eigen manier en in zijn eigen rol: ouders, verzorgers, burens, vrijwilligers van (sport)verenigingen, leraren, pedagogisch medewerkers, jongerenwerkers en nog vele andere vrijwilligers en professionals. Hoe beter het lukt om samen te werken, hoe beter het lukt om te zorgen dat kinderen en jongeren zich zo goed mogelijk kunnen ontwikkelen.

De kinderopvang, het onderwijs en de jeugdhulp³ zijn werkvelden die allemaal gericht zijn op de ontwikkelingsmogelijkheden van jeugdigen. Samenwerking tussen deze werkvelden is hierbij essentieel. In Midden-Limburg zijn er al mooie voorbeelden van deze samenwerking. Zo heeft bijvoorbeeld elke school en kinderopvang een contactpersoon van het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) die betrokken kan worden om mee te denken bij vragen die er rondom een jeugdige zijn. En op veel plekken werken professionals van verschillende organisaties samen om maatwerk te bieden voor een jeugdige.

Tegelijkertijd is duidelijk dat het belangrijk is om de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp verder te versterken. Zeker als maatschappelijke trends en ontwikkelingen in ogenschouw worden genomen.

Er is een toenemende prestatiedruk, druk van sociale media, mensen hebben drukke levens waarin ze veel willen ervaren. De samenleving wordt steeds complexer. Daarbij worden allerlei vraagstukken over opgroeien en opvoeden als probleem bestempeld waarbij vooral gedacht wordt aan oplossingen op individueel niveau zonder voldoende te kijken naar de context waarin de jeugdige zich bevindt.

Het aantal jeugdigen dat naar gespecialiseerd onderwijs gaat neemt toe. En de inzet van jeugdhulp stijgt fors. Steeds meer jeugdigen moeten met extra voorzieningen ondersteund worden omdat ze zich niet voldoende kunnen ontwikkelen binnen de gangbare maatschappelijke basisvoorzieningen. Er zijn wachtlijsten en personeelstekorten en daarnaast dreigt het stelsel onbetaalbaar te worden. Het systeem loopt vast. Dat roept vragen op als: Is er nog wel hulp beschikbaar voor diegenen die het 't hardst nodig hebben? Is het nodig om voor zoveel kinderen en jongeren jeugdhulp in te zetten of moet er anders naar hun ontwikkeling worden gekeken? Het vraagt van alle betrokkenen een andere manier van denken over de ontwikkeling en daaruit voortvloeiend ook een andere manier van handelen: **anders denken en anders doen.**

De Hervormingsagenda Jeugd 2023-2028 is hierbij een belangrijk richtinggevend kader. Deze agenda benadrukt het belang van stevige verbindingen van de jeugdhulp met onder andere het onderwijs en de kinderopvang. Samen werken aan het vergroten van het inzicht dat niet alle hulpvragen met jeugdhulp beantwoord hoeven te worden. Met stevige lokale teams ervoor zorgen dat de pedagogische basis versterkt wordt en verduidelijken wanneer jeugdhulp wél nodig en passend is.

Het is belangrijk daarbij voldoende aansluiting te houden bij een andere grote landelijke werkagenda: de route naar inclusief onderwijs 2035. Vanuit deze werkagenda hebben scholen en samenwerkingsverbanden de opdracht om samen met hun partners te zorgen dat er in 2035 inclusief onderwijs gerealiseerd wordt. En alhoewel deze ontwikkeling voor een belangrijk deel bij het onderwijs ligt, is de inzet van gemeenten en andere ketenpartners hierbij eveneens noodzakelijk.

Om alle kinderen uit een buurt samen naar school te laten gaan moet niet alleen door onderwijs, maar ook door ouders en professionals een cultuur van inclusie ontwikkeld en onderhouden worden. Drempels die figuurlijk en letterlijk het doel van 'ieder kind telt mee en doet mee' in de weg staan, moeten verder geslecht worden. Dat kan alleen maar als gemeenten en onderwijs daarin samen

³ Jeugdhulp is één van de drie onderdelen van het bredere begrip jeugdzorg: zorgen dat jeugdigen veilig kunnen opgroeien. Zorg voor de jeugd wordt geregeld in de jeugdwet en bestaat uit 3 onderdelen: jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering. Deze notitie gaat enkel over jeugdhulp, niet over jeugdbescherming of jeugdreclassering.

optrekken en gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen. Het onderwijs voor de gang van zaken op school; de gemeenten vanuit de brede opdracht die zij hebben om te zorgen voor een sterke sociale basis samen met alle ketenpartners.

Daarnaast is het van belang om ook voldoende te blijven aansluiten bij de landelijke ontwikkelingen op het gebied van inclusieve maatschappelijke kinderopvang. Ook hierbij is het essentieel om met alle betrokken partners samen op te trekken en gezamenlijke verantwoordelijkheid te nemen, ieder vanuit zijn eigen rol, taak en positie. En om daarbij de doorgaande lijn vanuit inclusievere kinderopvang naar inclusief onderwijs voldoende te borgen.

2. De visie en de daarbij leidende principes

Uit de hierboven beschreven context blijkt duidelijk dat het van belang is dat onderwijs, kinderopvang, gemeenten, jeugdhulp en ouders de handen verder ineenslaan om de uitdagingen die de geschetste ontwikkelingen vormen als gezamenlijke opgave aan te pakken.

Passend bij het gedachtegoed van positieve gezondheid wordt hierbij zoveel mogelijk integraal gedacht vanuit de leefomgeving van de jeugdige: de thuissituatie, de eigen buurt en wijk. Waar het kan wordt preventief gewerkt, met de focus op gezondheid in plaats van zorg en ziekte. Minder hulp bieden in de vorm van compensatie voor individuele tekortkomingen, maar meer kijken naar manieren hoe de ontwikkeling van jeugdigen verder ondersteund kan worden binnen de gangbare basisvoorzieningen. Nú samen verder aan de slag met anders denken en anders doen om ervoor te zorgen dat nu en ook in de toekomst jeugdigen zich kunnen blijven ontwikkelen en op een waardige manier kunnen deelnemen in onze maatschappij.

De visie die daarbij centraal staat luidt als volgt:

Samen met ouders als eerstverantwoordelijken ervoor zorgen dat alle kinderen en jongeren in onze regio gezond en veilig kunnen opgroeien en dat ze optimale kansen krijgen hun talenten te ontwikkelen, zo thuisnabij mogelijk en met een breder begrip van wat normale gedragingen en ontwikkelingen zijn in het proces van opgroeien en opvoeden.

Om deze visie te realiseren laat de regio zich leiden door een aantal principes:

1. Samenwerken als partners op basis van vertrouwen en gelijkwaardigheid
2. Werken vanuit een breder begrip van wat normaal is
3. Het realiseren van doorgaande ontwikkelingslijnen
4. Geen gelijke aanpak in ongelijke situaties
5. Verminderen en vereenvoudigen van de uitvoeringsregels
6. Samenwerken met ouders als eerstverantwoordelijke partners en ervaringsdeskundigen
7. Opereren binnen de grenzen van wat haalbaar en betaalbaar is

Elk leidend principe wordt hieronder kort toegelicht. Deze leidende principes geven richting aan beleid en uitvoering. Ze bieden handelingsperspectief voor professionals. Ze nodigen alle betrokkenen op strategisch, tactisch en operationeel niveau uit om elkaar aan te spreken om de dagelijkse praktijk te blijven toetsen aan deze leidende principes. Tegelijkertijd is het van belang om op basis van deze werkpraktijk kritisch te blijven kijken naar deze principes en ze eventueel verder te verfijnen, te verdiepen en zo nodig te herformuleren.

2.1. Samenwerken als partners op basis van vertrouwen en gelijkwaardigheid

Op de werkvloer is de kennis en kunde van diverse partners nodig om voldoende aan te sluiten bij de ontwikkelvragen van de jeugdige en van de professional. Er moet samenhang en samenwerking zijn in de aanpak. Deze samenwerking kan enkel goed tot stand komen als er sprake is van wederzijds vertrouwen en van gelijkwaardigheid; dit geldt voor de volle breedte van het werkveld waar deze notitie betrekking op heeft: van KOV tot en met MBO, gemeenten en jeugdhulporganisaties. Met een open blik naar elkaar kijken, elkaars expertise (h)erkennen, elkaars werkvelden begrijpen en een helder beeld hebben van elkaars taken en rollen. Daarbij wordt gewerkt vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid waarin afgesproken wordt wie regie houdt. De insteek is om integraal te werken in plaats van in ketens waarin jeugdige en ouder steeds doorverwezen worden naar een volgend loket. Van beleidsmakers en bestuurders vraagt dit om de eigen professionals op de werkvloer vertrouwen, ruimte en middelen te geven om vanuit hun deskundigheid de passende acties in te zetten. Naast dit vertrouwen in de eigen uitvoerders is het een absolute voorwaarde voor goede samenwerking dat de beleidsmakers en bestuurders van de deelnemende organisaties niet alleen het vertrouwen in elkaar uitspreken, maar daar ook blijf van geven bij het uitzetten van de te volgen koers en het nemen van

gezamenlijke besluiten. Voor betrokkenen op alle niveaus (bestuur, beleid, uitvoering) geldt dat het creëren van een sfeer van onderling vertrouwen een continu aandachtspunt is.

2.2. Werken vanuit een breder begrip van wat normaal is

In de loop van de tijd is de aandacht steeds meer gericht op gedragingen en situaties die afwijken van 'het normaal'. Het lijkt erop dat het begrip 'normaal' verengd is en er steeds meer gedragingen en situaties gelabeld worden als een uitzondering, waar een aparte voorziening voor georganiseerd moet worden. Deze maatschappelijke ontwikkeling moet omgebogen worden, stap voor stap. Niet elke vraag moet tot een probleem gemaakt worden dat met een individueel hulpverleningstraject opgepakt moet worden. Het vraagt om te accepteren dat er verschillen zijn en te erkennen dat sommige situaties, gebeurtenissen en vraagstukken bij het leven en bij bepaalde levensfasen horen en soms ook niet op te lossen zijn. Het is van belang om hier op een eerlijke en open manier met elkaar het gesprek over te voeren en op basis van casusbesprekingen, praktijkervaringen en gedeelde inzichten te komen tot een breed gedragen breder begrip van wat normaal is. Alert zijn op vroegtijdige signalen, maar niet te snel psychologiseren en medicaliseren. Ervaren situaties draaglijker maken door de context en de directe leefwereld van de jeugdige te versterken en brede collectieve voorzieningen te realiseren. Hierdoor worden dure aparte voorzieningen minder nodig, hetgeen de houdbaarheid van het stelsel ten goede komt.

2.3. Het realiseren van doorgaande ontwikkelingslijnen

Het is van belang dat er een doorgaande ontwikkelingslijn is van voorschool naar vroegschool, ononderbroken schoolloopbanen en een succesvolle overstap van school naar vervolgonderwijs, werk of dagbesteding. Op elk schakelpunt stapt de jeugdige over van de ene omgeving naar de andere. Het komt de ontwikkeling van de jeugdige ten goede als gerealiseerd wordt dat die overstapmomenten zo vloeiend mogelijk verlopen door de verschillende omgevingen goed op elkaar af te stemmen. Dit vraagt van alle betrokken partners om goed samen te werken, ervaringen en gegevens uit te wisselen, de jeugdige en de ouders goed te begeleiden en voldoende overeenkomsten te hebben in de aanpak.

2.4. Geen gelijke aanpak in ongelijke situaties

Niet iedere school of iedere wijk is hetzelfde. Er zijn verschillen en het is van belang om die te erkennen. Bij die erkenning hoort ook het besef dat niet overal dezelfde inzet en mate van ondersteuning nodig is. Als een school of een buurt intensieve ondersteuning nodig heeft, betekent dit niet dat alle scholen en alle buurten recht hebben op zo'n zelfde intensieve ondersteuning. Dit vraagt een open en duidelijke communicatie en het benoemen van de verschillen tussen wijken en scholen. Zodat helder gemaakt kan worden waarom bij de ene school meer of andere ondersteuning beschikbaar is dan op een andere plek. Dit uitgangspunt van een verschil in ondersteuning in verschillende situaties geldt ook wat betreft de inzet van hulp aan jeugdigen en hun ouders.

2.5. Verminderen en vereenvoudigen van de uitvoeringsregels

Procedures zijn van belang om houvast te bieden voor ouders en professionals en om enige mate van uniformiteit in besluitvorming te realiseren. Het blijft echter van belang om zo integraal mogelijk naar de jeugdige en de situatie te kijken en daar waar een situatie dat vraagt, de procedure als middel te blijven zien en niet als doel. Op het moment dat een procedure het resultaat in de weg zit, wordt het knellend; dat kan niet de bedoeling zijn. Zoals ouders aangeven: "blijf het kind zien en verlies niet de menselijkheid door de procedure leidend te laten zijn". Dat vraagt in sommige situaties lef van uitvoerenden, beleidsmakers en bestuurders.

Het is van belang dat professionals zoveel mogelijk tijd kunnen besteden aan het daadwerkelijk bieden van ondersteuning. Natuurlijk is er een bepaalde mate van administratie en verantwoording nodig. Het gaat immers om publieke middelen. De administratieve taken moeten echter in verhouding staan tot ondersteuningsactiviteiten die worden ingezet. Dat vraagt om het hebben van voldoende vertrouwen in de deskundigheid van de professionals en de afwegingen die zij maken. Het helpt als het aanvragen van extra ondersteuning en de verantwoording van de hiervoor bestemde middelen zoveel mogelijk

vereenvoudigd worden. Minder inzetten op individuele hulpverleningstrajecten en meer op collectief aanbod draagt ook bij tot een beperking van de administratieve lasten.

2.6. Samenwerken met ouders als eerstverantwoordelijke partners en ervaringsdeskundigen

Ouders zijn primair verantwoordelijk voor de opvoeding en het gezond opgroeien van jeugdigen. Vanuit dat uitgangspunt wordt op basis van gelijkwaardigheid samengewerkt. Enerzijds betekent dit dat ouders en jeugdigen worden aangesproken op hun gedragingen, verantwoordelijkheden, keuzes en de gevolgen daarvan. Waarbij er oog gehouden wordt voor situaties en omstandigheden die buiten de kracht van de eigen verantwoordelijkheid vallen.

Anderzijds betekent de gelijkwaardige samenwerking met ouders en jeugdigen dat ze gezien worden als ervaringsdeskundigen. Als partners wiens ervaring een belangrijke rol speelt bij het nemen van besluiten over de aard en omvang van noodzakelijk geachte ondersteuning. Daarbij geven ouders aan dat het zeer prettig is als ze niet herhaaldelijk hetzelfde verhaal hoeven te doen aan steeds weer wisselende begeleiders. Ook hier is duidelijke communicatie essentieel. Het is echter geen garantie dat er tussen ouders en school geen verschillen van mening kunnen ontstaan over de vraag wat het beste is voor een kind.

2.7. Opereren binnen de grenzen van wat haalbaar en betaalbaar is

Het beleid en de praktijk van de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp moeten haalbaar en betaalbaar zijn. Haalbaar wil zeggen dat met name de uitvoerders, de mensen die zich inzetten om kinderen en jongeren optimale ontwikkelingsmogelijkheden te bieden, met het samenwerkingsbeleid uit de voeten kunnen en het ervaren als een ondersteuning van hun dagelijkse werk. Betaalbaar wil zeggen dat de extra voorzieningen die vanuit het onderwijs worden ingezet en alle voorzieningen die vanuit de jeugdhulp daar indien nodig aan worden toegevoegd, de huidige en in de toekomst te verwachten financiële mogelijkheden niet te boven gaan.

3. De samenwerkingsagenda

Zoals eerder in deze notitie geschetst, wordt er een toenemend beroep gedaan op jeugdhulp, zijn er groeiende aantallen in het speciaal onderwijs en daarbij begrensde personele en financiële mogelijkheden. De eerder ontworpen systemen en gemaakte afspraken lopen vast. Dit vraagt om anders denken en anders doen op het gebied waar onderwijs en jeugdhulp elkaar raken. Op dit vlak zijn er in Midden-Limburg al diverse ontwikkelingen in gang gezet. Om hier verder focus in aan te brengen is een samenwerkingsagenda opgesteld. Deze agenda bestaat uit twee onderdelen:

1. voorwaarden voor de samenwerking
2. samen werken aan enkele regionale speerpunten

Beide onderdelen worden hieronder toegelicht waarbij steeds het beoogd resultaat wordt geschetst.

3.1. Voorwaarden voor de samenwerking

Tijdens de gesprekken is duidelijk geworden dat er niet alleen inhoudelijke speerpunten zijn om gezamenlijk op te pakken. Er zijn ook zaken waar aandacht voor moet zijn terwijl gewerkt wordt aan de speerpunten. De twee belangrijkste voorwaarden worden hieronder toegelicht.

3.1.1. Duidelijkheid over ieders verantwoordelijkheid, rolopvatting en werkcultuur

Er is behoefte aan meer helderheid over wat gemeente, onderwijs en kinderopvang van elkaar mogen verwachten, wat hun wettelijke taken en verantwoordelijkheden zijn. Met andere woorden: wat mag verwacht worden van de kinderopvang, wat valt onder de wet Passend Onderwijs en moet door de onderwijsbesturen en de samenwerkingsverbanden gerealiseerd worden en wat valt onder de jeugdwet en moet door de gemeenten opgepakt worden? Duidelijkheid hierover voorkomt tijdrovende discussies over uitvoering en bekostiging van noodzakelijk geachte ondersteuning. Daarnaast zijn er ook nog zaken die door de zorgkantoren en de zorgverzekeraars betaald moeten worden. Door deze afbakening ontstaat ook duidelijkheid over het zogenoemde grijze gebied waar de wettelijke verantwoordelijkheden niet duidelijk toegedeeld kunnen worden en waar partners dus gezamenlijk verantwoordelijk voor zijn.

M.b.t. de samenhang tussen jeugdhulp en onderwijs zijn er diverse overzichten en kaders waarin taken en verantwoordelijkheden van de verschillende werkvelden beschreven staan. Zo zijn er enkele overzichten van het NJI, het programma van eisen aan SWV en schoolbesturen van OCW en afwegingskaders die in enkele regio's waaronder Noord-Limburg zijn opgesteld. De ministeries OCW en VWS zijn bezig om gezamenlijk een afbakening van onderwijs- en zorgtaken te formuleren. Dit proces verloopt traag, wat mogelijk aangeeft dat het nog best lastig is om een sluitend kader op te stellen. Deze overzichten zijn vooral gericht op onderwijs en gemeenten; KOV is hier vooralsnog weinig tot niet in meegenomen.

Aan elk overzicht kleven bezwaren en geen enkel overzicht is volledig toereikend. Toch is het helpend om samen te bepalen welk kader Midden-Limburg als leidraad kiest. De focus ligt hierbij in eerste instantie op de samenhang jeugdhulp-onderwijs; waar mogelijk wordt de KOV hierbij meegenomen.

Een gezamenlijk vastgesteld kader maakt voor het gros van de situaties duidelijk wie voor wat verantwoordelijk is. En het biedt houvast om elkaar aan te spreken op de afgesproken verantwoordelijkheden. Toch volstaat een juridische afbakening van elkaars taken niet. Voor goede samenwerking is het ook van belang duidelijkheid te hebben over ieders rolopvatting en werkcultuur. Om van daaruit te werken aan een gezamenlijke verantwoordelijkheid en te zorgen dat er een realistisch plan wordt opgesteld met voldoende perspectief voor de jeugdige.

Beoogd resultaat

Er is een kader vastgesteld waarin beschreven is welke taken en verantwoordelijkheden het onderwijs heeft (bekostigd door onderwijsbesturen en samenwerkingsverbanden) en welke taken en verantwoordelijkheden vanuit jeugdhulp uitgevoerd dienen te worden (bekostigd door gemeenten).

Daarnaast is er duidelijkheid over ieders rolopvatting en werkcultuur, wat als basis dient om vanuit gezamenlijke verantwoordelijkheid perspectiefrijke ondersteuning te bieden.

3.1.2. Niet over elkaar praten, maar met elkaar

Niet over elkaar praten maar met elkaar klinkt als iets eenvoudigs. In de praktijk blijkt echter dat het onvoldoende gebeurt. En daar waar het wél gebeurt, levert het soms onvoldoende op. Medewerkers van school, samenwerkingsverband, gemeenten en jeugdhulp kennen elkaars werkvelden, procedures en afspraken nog onvoldoende. Dit leidt tot aannames, onjuiste beelden en niet kloppende verwachtingen over en weer. Met elkaar in gesprek gaan over elkaars werkvelden is nodig om elkaar beter te begrijpen, elkaars taal te verstaan en gebruikte begrippen een eenduidige inhoud te geven. Dan lukt het ook beter om eigen taken en verantwoordelijkheden af te stemmen op die van de ander. Dat alles met als doel samen het beste voor het kind of de jongere te realiseren en dus te werken vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Het met elkaar praten gebeurt wel al veel in bestaande casus- en beleidsoverleggen. Dat zorgt er echter nog onvoldoende voor dat medewerkers op andere momenten elkaars werkvelden voldoende kennen en begrijpen. Het is bevorderlijk voor de samenwerking op alle niveaus als bestuurders, beleidsmensen en uitvoerende professionals uit onderwijs, gemeente en jeugdhulp tijd en ruimte maken om de dialoog met elkaar aan te gaan, bijvoorbeeld in werkateliers die hiervoor georganiseerd worden. Ze krijgen dan de opdracht om samen actief aan een gezamenlijke taak of opgave te werken met inbreng van ieders eigen verantwoordelijkheden, expertises én belangen. Door met elkaar aan de slag te gaan in zo'n werkatelier leert men elkaars werelden beter kennen en begrijpen. Doordat betrokkenen elkaars werelden beter begrijpen kan juist bij ingewikkelde vragen om ondersteuning beter en sneller de juiste hulp worden geboden doordat het vertrouwen aanwezig is om bij voorbeeld aan betrokken professionals een breder mandaat te geven om ter plekke beslissingen te nemen.

Bij deze gezamenlijk gesprekken over elkaars werk is het van belang dat men ook voldoende oog houdt voor het feit dat de samenwerking van onderwijs en jeugdhulp geen afgebakend werkveld is. Er is samenhang met aanpalende werkvelden waar ook allerlei ontwikkelingen en processen spelen. Het is belangrijk om breed te blijven kijken en uitdagingen zo integraal mogelijk aan te pakken. In sommige situaties is het realistisch om te onderkennen dat onderwijs en jeugdhulp in hun samenwerking slechts een deeloplossing kunnen bieden en dat het enkel succesvol kan zijn als er tegelijkertijd ook op andere gebieden resultaten worden geboekt.

Tot slot is het van belang om te benoemen dat het mét elkaar praten en niet over elkaar natuurlijk ook een belangrijk aspect is bij de samenwerking tussen ouders en professionals. Dat is vooral een kwestie van doen en geen specifiek ontwikkelpunt.

Beoogd resultaat

Alle betrokken partners kennen elkaars werkvelden, organisaties en medewerkers met de daarbij behorende gebruiken, processen, (on)mogelijkheden en belangen beter. Er is een goede samenwerkingsrelatie op basis van onderling begrip en vertrouwen.

3.2. Samen werken aan regionale speerpunten

Door te werken aan een beperkt aantal centrale speerpunten krijgt de regionale samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp verder vorm en inhoud. Welk speerpunt wordt aangepakt, door wie en op welke schaal – lokaal, subregionaal of regionaal – hangt af van gemaakte afwegingen en gevoelde urgenties bij samenwerkingspartners. In deze notitie wordt daarom nog niet specifiek benoemd welke partners samen verder aan de slag zouden moeten gaan om het speerpunt verder op te pakken. Die keuze moeten de samenwerkende partners in het veld zélf maken bij de uitwerking van de samenwerkingsagenda naar concrete uitvoeringsplannen.

Bij hun concrete aanpakken laten alle betrokken partners zich leiden door de gezamenlijk vastgestelde visie en principes. Door elkaar daarover regelmatig te informeren en te bevragen ontstaat toch een regionale beweging om het denken en doen wat betreft de ondersteuning van jeugdigen bij het opvoeden en opgroeien anders in te richten.

3.2.1. Het versterken van de pedagogische basis op school en kinderopvang

Versterking van de directe leefomgeving helpt ouders en hun kinderen krachtiger te worden, sociaal-emotioneel vaardiger en mentaal weerbaarder. Door dicht bij huis vroegtijdig en laagdrempelig in te steken op opvoed- en opgroevragen zullen kleinere gebeurtenissen minder snel uitgroeien tot grotere problemen waar veel professionele ondersteuning voor nodig is. Het versterken van deze pedagogische basis gebeurt niet alleen door school en kinderopvang. Dat gebeurt ook thuis, in de wijk en bij vrijetijdsverenigingen. Het is van belang om de ontwikkelingen op school en kinderopvang (KOV) parallel te laten lopen met vergelijkbare ontwikkelingen in de directe leefomgeving van ouders en jeugdigen. In dit verband moet ook het belang benadrukt worden van de ontwikkeling van kinderen in de eerste levensjaren, waarbij vroegtijdige signalering essentieel is om voldoende preventief te kunnen werken.

Personeel op scholen en KOV heeft brede pedagogische kennis en expertise

Het versterken van de pedagogische basis op school en KOV kent diverse aspecten. Ouders geven hierbij duidelijk aan dat het voor hen vooral van belang is dat school/KOV voor hun kind een veilige en vertrouwde plek is waar hun kind voldoende gezien wordt en zich prettig voelt. Daarbij is het van belang dat het personeel dat werkzaam is op deze plekken een brede pedagogische kennis en expertise heeft om de ontwikkeling van de kinderen en jongeren zo goed mogelijk te stimuleren en te begeleiden. Het onderwijs en de KOV zijn continu bezig met het verder professionaliseren van het personeel om daarmee de basisondersteuning te versterken.

Extra expertise (tijdelijk) toevoegen aan onderwijs en KOV

Het versterken van de pedagogische basis op school betekent niet dat dit enkel een opdracht is aan het onderwijs. Het is van belang te erkennen dat er grenzen zijn aan wat van het personeel in de KOV en de scholen gevraagd kan worden op het gebied van opvoed- en opgroei-ondersteuning. Om goed in te kunnen spelen op vragen die leven bij ouders en personeel is het belangrijk dat laagdrempelig bepaalde expertise op dat gebied beschikbaar is op school en KOV. Dat is immers de plek die bekend is bij ouders, waar ze makkelijk binnenstappen en die vertrouwd voelt. Dat zijn belangrijke voorwaarden om zo preventief mogelijk ondersteuning te bieden bij eenvoudige opvoed- en opgroevragen. Organisaties als de GGD, welzijnsorganisaties en het CJG zijn daarbij belangrijke partners. Ook voor deze partners is het verder professionaliseren van het personeel een continu aandachtspunt.

Het werkt preventief als samen een brede basis wordt gevormd en vragen laagdrempelig worden opgepakt. Dit is in formele zin mogelijk geen vorm van jeugdhulp, maar is wel een essentieel onderdeel om de pedagogische basis thuisnabij te versterken, zodat de noodzaak voor geïndiceerde jeugdhulp afneemt. Het is daarom wél opgenomen in deze samenwerkingsagenda als opdracht aan gemeenten, onderwijs/KOV om samen te zorgen dat de basis op de scholen en de KOV verder verrijkt wordt, zonder de eerdergenoemde aspecten en verantwoordelijkheden uit het oog te verliezen. Het is van belang om hierbij goed aan te sluiten bij lokale en regionale initiatieven die al lopen, zoals bv. Kansrijke Start, de Gelijke Kansen Alliantie en de brugfunctionaris. Het vroegtijdig ondersteunen bij kleine, eenvoudige vragen draagt ook bij aan het normaliseren: met elkaar het gesprek voeren dat sommige zaken bij de ontwikkeling horen en geen specifieke interventie vragen.

Beoogd resultaat

Het is voor partners helder (1) hoe onderwijs en KOV werken aan het versterken van de basisondersteuning, (2) welke partners betrokken worden bij het realiseren van een laagdrempelige ondersteuning bij eenvoudige opvoed- en opgroevragen, (3) op welke manier de samenwerking op locatie verder wordt vormgegeven, inclusief financiering en (4) hoe deze ontwikkeling goed verbonden kan worden met initiatieven in de leefomgeving die óók bijdragen aan het versterken van de pedagogische basis.

Daarmee wordt bereikt dat bepaalde gedragingen niet te snel als een probleem worden gelabeld en dat zo nodig preventief en zonder indicatie lichte ondersteuning wordt ingezet waardoor steeds minder hulpvragen van ouders of jeugdigen beantwoord moeten worden met jeugdhulp.

3.2.2. Jeugdhulp in school en kinderopvang

Er zullen altijd jeugdigen zijn die tijdelijk extra ondersteuning nodig hebben om zich goed te kunnen ontwikkelen. De complexiteit van de problemen lijkt de afgelopen jaren toe te nemen. De groep die tijdelijk jeugdhulp nodig heeft zal kleiner worden naarmate de pedagogische basis sterker wordt en verschillen tussen jeugdigen eerder normaal worden gevonden. Maar mogelijk wordt de intensiteit van de benodigde extra ondersteuning groter omdat de hulpvragen complexer worden.

Het is belangrijk dat de extra ondersteuning die voor sommige jeugdigen nodig is waar mogelijk op school of kinderopvang plaatsvindt. De school/KOV als werkplek. Kinderopvang, scholen en samenwerkingsverbanden zijn voortdurend bezig om de ondersteuning die ze zelf kunnen geven verder te versterken. Voor sommige hulpvragen is echter expertise vanuit jeugdhulpverlening van belang en is interprofessionele samenwerking nodig. Het CJG is daarbij een belangrijke partner. Enerzijds om mee te denken en bepaalde hulpvragen zelf op te pakken, anderzijds om toegang te verlenen tot specifieke jeugdhulpverlening. Een goede samenwerking tussen scholen/KOV en CJG is daarbij noodzakelijk.

De contactpersonen van CJG op scholen en KOV

In heel Midden-Limburg werkt het CJG met contactpersonen voor scholen en kinderopvang. Elke locatie heeft een contactpersoon van het CJG. De manier waarop deze contactpersoon ingezet wordt verschilt per locatie. Er is bewust geen blauwdruk, zodat de inzet van de CJG'er zoveel mogelijk afgestemd kan worden op de vragen van school en KOV. In de praktijk blijkt echter dat dit niet altijd even goed werkt, ondanks alle goede bedoelingen van eenieder. Daarom is het nodig om samen opnieuw te kijken hoe de kennis en kunde van de CJG'ers op zo'n manier verbonden worden aan de scholen en de KOV dat het van toegevoegde waarde is, dat het de eigen ondersteuningsstructuur van het onderwijs versterkt en dat het haalbaar en betaalbaar blijft.

Meer duidelijkheid scheppen over het proces van indiceren

Het CJG is ook een belangrijke partner in het verstrekken van indicaties voor jeugdhulp. In overleg tussen gemeente en CJG zijn er regels afgesproken over de toegang tot jeugdhulp. Deze regels zijn niet altijd voldoende bekend bij het onderwijs. Daarnaast zijn de afgesproken kaders niet altijd passend voor de dagelijkse praktijk, bijvoorbeeld wanneer de situatie vraagt om ad-hoc oplossingen. Door diverse oorzaken en omstandigheden lukt het nog onvoldoende om vroegtijdig samen op te trekken als school/KOV en CJG. Het is zaak dat medewerkers van beide organisaties elkaar beter leren begrijpen, waarbij het een aandachtspunt is om niet op elkaars stoel te gaan zitten en wel gebruik te maken van elkaars expertise: CJG, maak gebruik van de inzichten die school al opgedaan heeft en school, denk niet te zeer in termen van producten (er is onderzoek nodig, er is therapie nodig) maar omschrijf meer in termen van gedragingen en ondersteuningsbehoeften.

Inzet van CJG is vrijwillige ondersteuning. Ouders moeten daarom zelf een hulpvraag hebben. Voor sommige ouders is het lastig om deze hulpvraag helder te stellen. Scholen ondersteunen hier vaak bij. Desondanks is het in de praktijk een aandachtspunt waardoor trajecten soms stroperig verlopen of niet de juiste hulp ingezet wordt. Het is belangrijk om hier voldoende aandacht voor te hebben.

Interprofessioneel samenwerken vanuit een integrale visie met een gezamenlijk plan

Bij complexere vraagstukken is het van belang dat jeugdhulpverleningspartners samenwerken met de school. Dit interprofessioneel samenwerken gebeurt bij voorkeur integraal, vanuit één visie en één plan waarin de brede context wordt meegenomen. Het is van belang dat dit plan in onderling overleg wordt opgesteld samen met de ouders, de jeugdige en alle professionals wier expertise nodig is om passende ondersteuning te bieden. Om dat gezamenlijk plan op te stellen is het van belang dat de deelnemers aan het overleg beslissingen mogen nemen over het inzetten van de benodigde ondersteuning; dat ze dus met mandaat vanuit hun organisatie aan tafel zitten.

Bij het opstellen van het gezamenlijke plan is het ook van belang dat helder wordt afgesproken wie de regie heeft en wat de verschillende partners van elkaar verwachten. Heb hierbij ook oog voor ouders. Zeker als er meerdere partners betrokken zijn, hebben ouders niet altijd meer voldoende overzicht. Het is voor ouders dan vaak prettig om één vast aanspreekpunt te hebben.

Beoogd resultaat

Als naast de ondersteuning van de kinderopvang/het onderwijs aanvullende ondersteuning vanuit jeugdhulp nodig wordt geacht, is deze (1) op een doeltreffende, haalbare en betaalbare manier verbonden met de ondersteuningsstructuur van de scholen, (2) is ieders rol bij het proces van indiceren verduidelijkt en (3) zijn afspraken gemaakt over het samenwerken vanuit één visie en één plan met voldoende ruimte en bevoegdheden voor professionals om besluiten te nemen over de benodigde ondersteuning.

3.2.3. Ondersteuning op school en kinderopvang (OSK)

Een specifieke en concrete vorm van jeugdhulp in school is de inzet van OSK (ondersteuning op school en kinderopvang). OSK is een maatwerkvoorziening die ingezet wordt vanuit de jeugdwet. Over OSK circuleren diverse inzichten, ideeën, rapportages en opvattingen. Al enkele jaren is hier op diverse momenten in gezamenlijkheid over gesproken. Tot nog toe is het onvoldoende gelukt om een eenduidig beeld over de nut en noodzaak van OSK te hebben. De vraag naar OSK neemt de afgelopen jaren toe, waardoor het een urgent thema is om samen verder op te pakken.

Integrale inzet van OSK

Scholen en kinderopvang hebben de behoefte om de OSK-hulp zo integraal mogelijk in te zetten tijdens het onderwijsproces. Dat vergroot de toegevoegde waarde van deze inzet en doet recht aan de dagelijkse werkpraktijk. Welk aspect van welke ondersteuning aan welke afzonderlijke jeugdige tot wiens takenpakket hoort is moeilijk scherp af te bakenen. Vanwege de verschillende financieringsstromen wordt eigenlijk verwacht dat het wél uit elkaar wordt gehaald en dat duidelijk wordt afgebakend welke specifieke taken school oppakt en wat een begeleider vanuit OSK doet. In de dagelijkse werkpraktijk is het een grijs gebied waarin de OSK-medewerker en het onderwijzend personeel er samen voor zorgen dat de jeugdige de benodigde ondersteuning krijgt.

Gemeenten en onderwijs zijn het met elkaar eens dat in bepaalde situaties de inzet van aanvullende jeugdhulp nodig is om te zorgen dat jeugdigen in staat zijn onderwijs te volgen. De gemeenten hebben echter de indruk dat het onderwijs deze extra hulp in te veel situaties nodig acht en dat sommige ondersteuning vanuit eigen onderwijsmiddelen of middelen van het samenwerkingsverband bekostigd zouden moeten worden. Vanuit onderwijs wordt daarentegen gesteld dat aanvullende (tijdelijke) hulp vanuit de jeugdwet bij sommige jeugdigen nodig is om te zorgen dat ze het onderwijsprogramma op school kunnen volgen en zo te voorkomen dat ze thuis komen te zitten en uiteindelijk veel meer hulp vanuit de jeugdwet nodig hebben. Zo bezien heeft de inzet van OSK een preventieve werking.

Het is belangrijk dat er op korte termijn bij de samenwerkingspartners consensus bereikt wordt over de vraag waar en wanneer OSK passend is in de diverse settings: KOV, regulier basisonderwijs, SBO, (V)SO cluster 3, (V)SO cluster 4, MBO. Hierbij is het ook van belang om samen in te zoomen op de vraag in hoeverre het nodig is om deze inzet altijd uit te laten voeren door tweedelijns hulpverleners.

Collectief arrangeren

OSK is in feite een vorm van zorg in onderwijstijd (ZiO). Al is ZiO breder, want dat gaat ook over zorg vanuit de WLZ (Wet langdurige zorg) en de zorgverzekeraars. Het is een thema dat ook landelijk veel aandacht krijgt en waarover diverse onderzoeksrapporten met goed beschreven praktijkervaringen verschenen zijn. Als in de praktijk blijkt dat meerdere jeugdigen op school te maken hebben met dezelfde problematiek is het doeltreffender en doelmatiger om groepsgewijs te ondersteunen. Werken met doelgroeparrangementen in plaats van individuele ondersteuningstrajecten. Het collectief regelen en financieren van zorg en ondersteuning op school schuurt echter met het in de wet vastgelegde systeem van individuele oplossingen en individu-gebonden indiceren.

De overstap naar collectief arrangeren vraagt om een verandering van denken en doen. Het kost tijd om binnen de huidige financiële mogelijkheden de gangbare individuele benadering geleidelijk te verschuiven naar een collectieve aanpak. Enkele scholen voor speciaal (basis) onderwijs in Midden-Limburg geven aan een sterke behoefte te hebben om samen met gemeenten stappen te zetten rondom het collectief arrangeren van vormen van jeugdhulp in school. Er zijn aanzetten in de regio gaande waarbij gebruik gemaakt wordt van kennis en ervaring die al elders in het land is opgedaan. Als er consensus is over de inzet van OSK is het vervolgens van belang om gezamenlijk verder aan de slag te gaan met het onderzoeken van de mogelijkheden om collectief te arrangeren.

Beoogd resultaat

Er is gezamenlijk onderzocht of, waar en wanneer OSK (ondersteuning op school en kinderopvang) nodig en passend is. En als bij de samenwerkingspartners consensus is dat OSK nodig is, zijn afspraken gemaakt over de aard, omvang en duur van de ondersteuning en over de expertise die nodig is om deze ondersteuning kwalitatief goed uit te voeren. Daarnaast is gezamenlijk onderzocht of OSK collectief gearrangeerd en gefinancierd wordt en is hierin een besluit genomen.

3.2.4. Jeugdhulp in plaats van school

De samenwerkingsverbanden Passend Onderwijs hebben als taak om te zorgen dat er voor alle jeugdigen in hun regio een passend onderwijsaanbod is. In veel gevallen lukt dat; helaas nog niet altijd. Ook in Midden-Limburg zijn er jeugdigen die vanwege een combinatie van factoren tijdelijk niet naar school gaan. Dat zijn vaak jeugdigen waarbij er naast de onderwijsexpertise ook andere expertise nodig is om een passend programma te realiseren. Bij bepaalde vormen van jeugdhulp speelt hierbij ook nog de problematiek van de wachtlijsten. Als daardoor in een specifieke casus tijdelijk onvoldoende specialistische hulp beschikbaar is, blijven CJG en onderwijs samen kijken wat ter overbrugging mogelijk is om thuiszitten te voorkomen. Onderwijs geeft aan zich hierdoor soms overvraagd te voelen.

Onderwijsaanbod verbreden

Het is van belang op basis van individuele casuïstiek te bekijken hoe het komt dat jeugdigen uitvallen in het onderwijsproces. En wat ervoor nodig is om het onderwijsaanbod te verbreden, en welke expertise en partners daarbij nodig zijn, zodat minder jeugdigen uitvallen. Scholen en samenwerkingsverbanden zijn bezig met deze verbreding van het onderwijsaanbod. Ook hier zijn er echter grenzen in wat van het onderwijs gevraagd kan worden en is verdere samenwerking met ketenpartners nodig. Het is van belang om hierbij voldoende verbindingen te blijven leggen met de activiteiten die vanuit de aanpak voortijdig schoolverlaten (VSV-maatregelen) worden ingezet.

Onderwijs blijft betrokken

Er zijn jeugdigen die in plaats van school een dagprogramma volgen bij een jeugdhulpaanbieder. Soms is het kind of de jongere nog ingeschreven in een school, soms ook niet. Essentieel is dat alle betrokkenen gezamenlijk de verantwoordelijkheid nemen om in het belang van de jeugdige een realistisch ontwikkelperspectief te schetsen en dat stapsgewijs te realiseren. Ook als voor deze jeugdige de reguliere of speciale onderwijssetting (nog) niet passend wordt geacht, is het toch van belang dat onderwijs betrokken blijft bij deze jongeren totdat ze hun startkwalificatie halen.

Terugkeer naar onderwijs als uitgangspunt

Het is belangrijk dat het onderwijs mee blijft denken wat er wél mogelijk is op onderwijsgebied en samen met jongere, ouders en jeugdhulpaanbieder een integraal onderwijs-zorgprogramma opstelt en zo mogelijk (deels) meewerkt aan de uitvoering ervan. Terugkeer naar onderwijs moet daarbij het gezamenlijk uitgangspunt zijn, al zullen er ook jongeren zijn waarbij dat niet altijd de best passende route is naar zelfstandigheid en meedoen in de maatschappij. Als bij alle betrokkenen consensus is dat terugkeer naar onderwijs (voorlopig) geen passend perspectief is, moet er ruimte blijven om in die uitzonderlijke situaties af te wijken van dit algemene uitgangspunt.

Bekostiging

De bekostiging van deze trajecten loopt via individuele indicaties en de gemeente wordt doorgaans als eerste aangesproken om de kosten te betalen. Als er een school van inschrijving is die middelen ontvangt voor de betreffende leerling, kan met recht gevraagd worden die middelen ook voor de bekostiging van de betreffende voorziening in te zetten. Al is dat juridisch nog niet zo makkelijk, omdat onderwijsmiddelen niet ingezet mogen worden voor trajecten bij niet-onderwijsinstellingen.

Het past bij een goede samenwerking tussen school, samenwerkingsverband, gemeente en jeugdhulp om samen te bekijken welke financieringsstromen ingezet kunnen worden ingezet om het tijdelijke traject te realiseren. Dit geldt overigens voor alle situaties die zich voordoen in het zogenoemde grijze gebied waar verantwoordelijkheden van samenwerkingspartners elkaar overlappen.

Verdere ontwikkeling integrale onderwijszorgarrangementen

Op dit moment zijn er veel verschillende jeugdhulpaanbieders waar jeugdigen een dagprogramma volgen. Bij verschillende partijen is behoefte om gezamenlijk als school, samenwerkingsverband en gemeente te bekijken hoe dit meer geconcentreerd kan worden, met meer verbondenheid aan een onderwijssetting. Samenwerking met een of meerdere jeugdhulppartners is dan nodig om te zorgen dat er passende, integrale onderwijszorgarrangementen ontwikkeld worden.

Ook hierbij is het goed om gebruik te maken van ervaringen die elders in het land al zijn opgedaan op dit gebied. Er zijn voorbeelden waar men de handen ineen heeft geslagen en bijvoorbeeld collectief op één plek – vaak bij een school voor speciaal onderwijs – een integraal aanbod van zorg, onderwijs en vrije tijd realiseert met een bundeling van middelen van de verschillende partners.

Beoogd resultaat

Scholen en samenwerkingsverbanden realiseren waar nodig met ketenpartners een breder onderwijsaanbod zodat minder jeugdigen uitvallen. Bij alle jeugdigen die geen onderwijs (meer) volgen, maar wel leerplichtig zijn dan wel nog niet voldoen aan de kwalificatieplicht, is een school betrokken. Samen wordt een integraal programma opgesteld en uitgevoerd met een realistisch perspectief voor de jeugdige. Daarbij is terugkeer naar onderwijs het uitgangspunt. Er zijn afspraken gemaakt tussen onderwijs, gemeente en zorgpartner over de bekostiging van deze trajecten.

3.2.5. De overgang van specialistische dagbesteding jonge kind naar het primair onderwijs

In het kader van voor- en vroegschoolse educatie werkt de gemeente samen met onderwijs en de samenwerkingsverbanden aan een goede overgang van de kinderopvang naar de basisschool. De scholen die samen het samenwerkingsverband vormen moeten daarbij zorgen voor een dekkend aanbod, zodat voor alle kinderen vanaf 4 jaar onderwijsaanbod beschikbaar is. Sommige kinderen zijn in de voorschoolse periode aangewezen op specialistische dagbesteding voor het jonge kind, meestal ontwikkelgroepen genoemd. Ook voor die kinderen is het van belang dat er een goede overgang is naar het primair onderwijs. Daarbij moet goed gekeken worden of regulier onderwijs mogelijk is of dat het kind meer ondersteuning nodig heeft dan het regulier onderwijs kan bieden. Het is van belang om dit vroegtijdig, samen met ouders op te pakken. Soms is voor het maken van een goede keuze een combinatie van onderwijsexpertise en jeugdhulpexpertise nodig. Voor een succesvolle overstap naar het primair onderwijs zou een combinatie van een aanbod in de ontwikkelgroepen en enkele dagen onderwijs als tussenvorm helpend kunnen zijn.

Betrokken samenwerkingsverbanden zijn al aan de slag, samen met scholen, gemeenten en de aanbieders van specialistische dagbesteding voor het jonge kind (ontwikkelgroepen) om deze doorgaande lijn te verbeteren. Een regiobrede uitwisseling van reeds opgedane ervaringen kan duidelijk maken of er nog aanvullende acties op dit terrein nodig zijn.

Beoogd resultaat

Er is een goede doorgaande lijn vanuit de ontwikkelgroepen (specialistische dagbesteding jonge kind) naar het primair onderwijs.

3.2.6. De overgang van 18- naar 18+

Als een jongere 18 jaar wordt veranderen er veel zaken. Zo valt deze jongere niet meer onder de jeugdwet, maar wordt eventueel noodzakelijke zorg en ondersteuning geregeld via de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO). Het CJG is niet meer betrokken; in plaats daarvan is Algemeen Maatschappelijk Werk (AMW) een partner voor de jongere en voor school. En niet onbelangrijk, de jongere kan zelf bepalen of hij bepaalde ondersteuning wil of niet.

In de praktijk blijkt dat het nog niet altijd lukt om deze overgang van 18- naar 18+ op zo'n manier vorm te geven dat er voldoende sprake is van doorgaande lijnen. Om te voorkomen dat jongeren die ondersteuning nodig hebben tussen wal en schip vallen als ze 18 jaar worden is een meer integrale aanpak nodig. Het is daarbij van belang dat gemeente en alle partners op de leefgebieden van onderwijs, zorg, werk, inkomen, veiligheid en wonen samen met de jongere een integraal en preventief actieplan opstellen. Bij voorkeur worden ook de ouders hierbij betrokken, als de jongere daarmee instemt. Vooral bij kwetsbare jongeren is het van belang dat men ruim vóórdat de jongere 18 wordt begint om samen zo'n actieplan op te stellen.

Omdat vaak andere professionals van verschillende domeinen bij de uitvoering van het actieplan betrokken zijn vraagt dat opnieuw intensief overleg over beeldvorming en samenwerking. Een ontschotting van budgetten kan de gewenste integraliteit van de aanpak vergemakkelijken.

Er wordt al jarenlang gesproken over en gewerkt aan een soepele overgang van 18- naar 18+. Ook hier kan een regiobrede uitwisseling van reeds opgedane ervaringen duidelijk maken of er nog aanvullende acties op dit terrein nodig zijn.

Naast een soepele overgang is het van belang om bij dit speerpunt ook aandacht te hebben voor de vraag die in het MBO leeft waar ondersteuning of advies ingeroepen kan worden voor studenten die al 18 jaar of ouder zijn, waarbij duidelijke signalen zijn dat het niet goed gaat en de betreffende student geen toestemming geeft om ouders of hulpverlening te informeren. De bestaande samenwerkingsstructuur is dan niet altijd toereikend om te voorkomen dat de student een voortijdig schoolverlater wordt.

Beoogd resultaat

Er is helderheid welke acties ingezet kunnen worden om de overgang van 18- naar 18+ te verbeteren, wie erbij nodig zijn om die acties op te pakken en zo nodig verder te ontwikkelen.

3.3. De bandbreedte van de samenwerkingsagenda

De samenwerkingsagenda richt zich op die vormen van jeugdhulp die lokaal of regionaal geboden worden. Gespecialiseerde jeugdhulp waar bovenregionale afspraken voor zijn gemaakt, zijn hierbij niet meegenomen. Ook de buitenschoolse opvang (BSO) valt buiten de reikwijdte van deze agenda. De meeste organisaties die kinderopvang (KOV) aanbieden hebben ook een naschools aanbod. In de samenwerkingsagenda ligt de focus vooral op KOV, al zullen bepaalde ontwikkelingen en acties die worden beschreven zeker ook toepasbaar zijn in het naschoolse aanbod. Daarbij is het van belang te benoemen dat men ervaart dat er in de regio onvoldoende naschools aanbod is voor kinderen die veel extra ondersteuning nodig hebben en die over het algemeen naar het (V)SO gaan. Omdat het buiten de scope van de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp valt, is dit ervaren tekort in het BSO-aanbod niet opgenomen in deze samenwerkingsagenda.

Verder is het belangrijk op te merken dat er ook een groep kinderen is van 0 tot 4 of zelfs 5 jaar die niet gezien worden in de kinderopvang of op school. Omdat ook dit buiten de scope van de samenwerkingsagenda valt is het niet als speerpunt opgenomen. Het is echter wel een belangrijk aandachtspunt in overleg tussen gemeente, jeugdgezondheidszorg, kinderopvang en onderwijs.

4. Regionale samenwerkingsstructuur met lokale input

Het tot stand brengen van een effectieve en efficiënte samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp in de regio Midden-Limburg is een meerjarig proces waarbij een realistisch tijdspad van belang is. Anders denken en anders doen kost tijd. Het vraagt doorzettingsvermogen, creativiteit, positivisme en lef.

De eerste fase van dit proces wordt nu afgerond met deze eindnotitie waarin de visie, leidende principes en de samenwerkingsagenda staan beschreven. Het is aan de besturen van de samenwerkingspartners om op basis van dit document te besluiten of het samenwerkingsproject “Samenhang Jeugdhulp en Onderwijs Midden-Limburg” voortgezet wordt en fase 2 gestart wordt.

Fase 2 bestaat uit 2 stappen:

1. De samenwerkingsagenda wordt vertaald naar een uitvoeringsplan met duidelijke doelen, rollen en verantwoordelijkheden van partijen (1e halfjaar 2025).
2. Het uitvoeringsplan wordt in de praktijk gebracht en daadwerkelijk uitgevoerd. De uitvoering wordt gemonitord en waar nodig bijgesteld volgens de Plan-Do-Check-Act cyclus (2025/2026).

Het is van belang dat bij fase 2 van het project zowel onderwijs als gemeenten de opdrachtgevers zijn en beiden zorg dragen voor deelname aan de projectgroep (zie ook 4.4) en bijdragen aan de benodigde projectkosten.

Als bovengenoemde besluiten positief uitvallen zijn er enkele zaken van belang bij de verdere vervolgstappen. Deze zaken worden hieronder verder beschreven.

4.1. Maak geen nieuwe overlegstructuur, maak optimaal gebruik van de bestaande overleggen

In Midden-Limburg zijn zowel op lokaal als regionaal gebied diverse overleggen, waaronder de LEA's VVE-overleggen, het OOGO en het ROJ. Deze overleggen zijn allemaal gericht op samenwerking en verdere afstemming tussen de verschillende partners. Een deel van de besprekingspunten die bij deze overleggen worden geagendeerd hebben betrekking op de speerpunten van de samenwerkingsagenda in deze eindnotitie. Er is een grote behoefte om het bespreken van de ontwikkelingen van deze speerpunten op te pakken in de bestaande overleggen en de voortgang van de uitvoering van de samenwerkingsagenda als vast agendapunt op te nemen bij deze overleggen.

Het wordt op dit moment niet als zinvol ervaren als er naast deze overleggen nog een nieuw overleg ingericht wordt dat zich specifiek richt op de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp. Het is krachtiger om de samenwerkingsagenda te integreren in de agenda van de bestaande overleggen. Dat zorgt ook voor een betere verbinding van en afstemming met andere ontwikkelingen die raakvlakken hebben met de thema's van de samenwerkingsagenda. Door elkaar op gezette tijden in kleiner en groter verband te ontmoeten kunnen ervaringen uitgewisseld worden en kunnen betrokken samenwerkingspartners op operationeel, tactisch en strategisch niveau elkaar helpen en afspraken maken om koers te blijven zetten naar de gezamenlijke visie en de beoogde resultaten. Het is echter van belang om tijdens fase 2 goed te bekijken of het inderdaad voldoende lukt om de samenwerkingsagenda te integreren in de bestaande overleggen of dat er aanpassingen nodig zijn.

4.2. Gevarieerde insteek bij het uitwerken van de speerpunten naar een concreet uitvoeringsplan

De samenwerkingsagenda dient uitgewerkt te worden tot concrete en realistische uitvoeringsplannen. Het is van belang bij deze concrete uitwerking oog te hebben voor (1) de breedte van het werkveld van deze eindnotitie (0-21 jaar, van kinderopvang tot aan MBO), voor (2) de kracht van de lokale verankering en voor (3) een realistische tijdsinvestering, gezien de werkdruk die op veel plaatsen wordt ervaren.

Het is niet realistisch te denken dat er één uitvoeringsplan kan ontstaan dat de hele lading dekt en dat voldoende uitvoerbaar is op alle diverse werkplekken. Er zal een variatie ontstaan in welk thema waar opgepakt wordt, de mate waarin dat lokaal dan wel regionaal opgepakt kan worden en hoe het concreet wordt uitgewerkt. En ook niet alle locaties in heel Midden-Limburg zullen met de

samenwerkingsagenda aan de slag gaan. Er zullen voorlopers en pioniers zijn en scholen of KOV die meer afwachtend zijn.

Uitgangspunt is dat in iedere lokale situatie het thema wordt opgepakt dat daar het meest urgent wordt geacht, waarmee de meeste affiniteit is en waar mogelijk al aan gewerkt wordt. Als een aan te pakken thema het lokale niveau overstijgt, wordt het subregionaal of regionaal opgepakt. Bij de concrete uitwerking is het van belang dat bij de start helder wordt welke partners betrokken moeten worden om het speerpunt verder te concretiseren. Door ruimte te geven om aan te sluiten bij thema's die het meest urgent worden geacht, komt er ook meer zicht op een eventuele verdere prioritering, mocht bij de uitwerking van deze samenwerkingsagenda blijken dat de ambities groter zijn dan wat in de praktijk op een realistische manier opgepakt kan worden.

De leidende principes vormen het kader waarbinnen de aanpak van alle thema's plaatsvindt. Dat zorgt ervoor dat de lokale verscheidenheid in aanpak wél binnen de regionale koers past. En natuurlijk is het van belang om voldoende zicht te houden op welke uitvoering waar opgepakt wordt, zodat er in de uitwerking van de thema's voldoende afstemming en verbinding plaatsvindt en er geen zaken volledig langs elkaar gaan lopen.

4.3. Verdere regionale verbinding door regelmatige uitwisseling, gezamenlijke scholing en een jaarlijkse inspiratiebijeenkomst

Er gebeurt al veel in de regio op het gebied van samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp. En als verder uitvoering gegeven wordt aan de samenwerkingsagenda neemt dit alleen maar toe. Er is behoefte om elkaar te inspireren met lokale initiatieven, ervaringen uit te wisselen en samen te leren van deze proeftuinen, bijvoorbeeld in de vorm van gezamenlijke scholing of het inrichten van werkateliers voor groepen deskundigen die met vergelijkbare thema's en ontwikkelingen bezig zijn (ook genoemd in 3.1.2.).

Als hetzelfde thema in meerdere lokale situaties wordt opgepakt worden er afspraken gemaakt om elkaar regelmatig op de hoogte te houden van de voortgang en wordt gestimuleerd dat men elkaar bevraagd op uiteenlopende ontwikkelingen. De gang van zaken op de verschillende thema's staat als vast punt op de agenda van bestaande overleggen. Als het nodig is kunnen daar afspraken gemaakt worden over eventuele tussentijdse bijsturing op onderdelen van het programma.

Daarnaast wordt jaarlijks een regionale bijeenkomst georganiseerd waarin de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp in Midden-Limburg in zijn geheel centraal staat. Het is een bijeenkomst die in het teken staat van inspireren, uitwisselen, elkaar verrijken en versterken. Tijdens deze bijeenkomst wordt van ieder thema de voortgang gepresenteerd en worden de leidende principes tegen het licht gehouden en eventueel bijgesteld. Het is een jaarlijks moment waarop de samenwerking verder bekrachtigd wordt.

4.4. Een projectgroep

Om de regionale samenwerkingsafspraken in de praktijk van alledag waar te maken is het van belang te gaan werken met een projectgroep waar in ieder geval vertegenwoordigers van zowel onderwijs als gemeenten aan deelnemen en die daarbij gezamenlijk zorg dragen voor de financiën die nodig zijn om het project uit te voeren. Het is aan de betrokken partijen samen om de precieze inrichting van deze groep te bepalen, te besluiten welke werkelden vertegenwoordigd dienen te worden in de projectgroep en of het zinvol of nodig is om te werken met een onafhankelijke voorzitter van de projectgroep.

De projectgroep zal fungeren als aanjager van de samenwerkingsagenda en draagt er zorg voor dat de benoemde speerpunten in de regio opgepakt worden en dat er voldoende overzicht blijft op alle ingezette ontwikkelingen, zodat waar nodig de juiste verbindingen gelegd kunnen worden. De projectgroep zorgt er ook voor dat bij de reguliere overleggen telkens voldoende informatie aanwezig is om de voortgang van de speerpunten te bespreken.

4.5. Een realistisch tijdpad

Het gezamenlijk vaststellen van de visie en de samenwerkingsagenda is een belangrijke stap in de verdere samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp. Het biedt een basis en is tegelijkertijd een vertrekpunt waarvandaan de partners samen verder stappen zetten in de gewenste richting.

Het is belangrijk om te erkennen dat dit langzame en complexe processen zijn; als het makkelijk was, hadden de partners het al gerealiseerd. Het zijn geleidelijke verschuivingen naar nieuwe inzichten en handelingswijzen, inhoudelijk en financieel. Dat is alleen al binnen 1 organisatie een proces dat enkele jaren kost. Om zo'n proces in de hele regio te doorlopen en samen vorm te geven, met alle betrokken partners van 0 tot 21 jaar moet eerder in termijnen van 10 jaar gedacht worden dan in termijnen van 1 of 2 jaar. Dat leren ook de regio's elders die hier al langer mee bezig zijn.

Om het overzichtelijk te houden én mensen verbonden te houden met het proces, is het van belang steeds helder te maken wat de eerstvolgende concrete stap is en welke resultaten die stap moet opleveren. Aan het eind van die stap wordt gezamenlijk gekeken naar de resultaten, worden successen gevierd, wordt bekeken of de grote lijnen eventueel bijgesteld moeten worden en wordt opnieuw afgesproken wat de volgende stap is en welke resultaten daarbij behaald moeten worden.

4.6. Een communicatieplan

Als de visie en de samenwerkingsagenda breed onderschreven en gedragen worden, is het van belang om dit ook helder en in gezamenlijkheid uit te dragen naar de betrokkenen en naar de inwoners van Midden-Limburg. Daarom wordt voorgesteld dat communicatiemedewerkers uit de kring van gemeenten en onderwijs een gezamenlijk communicatieplan opstellen met onder meer de volgende elementen, die op een aansprekende en begrijpelijke manier worden verwoord en uitgebeeld:

- De visie en samenwerkingsagenda worden door bestuurders van gemeenten, onderwijs en kinderopvang gepresenteerd op een persbijeenkomst;
- De visie en samenwerkingsagenda wordt gedeeld met gemeenteraadsleden en oudervertegenwoordigers (denk aan (G)MR en OPR);
- Het opzetten van een publiciteitscampagne: via de geijkte kanalen (nieuwsbrieven, websites etc.) worden de visie en samenwerkingsagenda breed onder de aandacht gebracht van inwoners van Midden-Limburg.